Марк Твайн.*)

ІЗ КНИГИ ЕСКІЗІВ.

I. Князьопоклонство.

Бувши колись у театрі в Байрайті я з зачудуванєм завважив, що коли народ товпить ся до середини, кождий поодинокий обертаєть ся і запопадливо зиркає на щось у роді отвертої ґалєрії, де сидять на виставі князївські персони. Багато глядачів попадає при тім формально в якесь радісне остовпінє, і не можуть відірвати очий від тої точки. Чи при такім захваті князївською персоною переважає завість, чи пошана, не знаю; в усякім разї се мішанина одної й другої. Надто голод і спрага за видом князя через одноразове оглядане не втишаєть ся, ні, лишаєть ся все однакова.

Се явище може виясняєть ся радістю, яку має чоловік із цінного предмету, який здобуває не трудивши ся на нього. Таляр, який ти припадково знайдеш, радує тебе більше, як 99 таких, що ти добув потом і працею, а виграна в фербля або на біржі веселить твоє серце надзвичайно. Князь знаходить задармо, ще в колисцї власть, повагу, вільний час, безплатну годівлю, з чистого припадку, тому що родив ся князем; оттим то турботна біднота та

*) Може не від річи тут буде згадати, що прозвище Марк Твайн не жадне імя, а тілько технїчний термін. Бувши лоцманом на Міссісіпі автор так привик до ненастанних лоцманських викриків при міряню глубини води: mark one, mark twain (один вузол, два вузли) і т. д., що потім узяв собі сей окрик за псевдонім. Значить, зовсім невідповідно перекладає дехто у нас „Марко Твайн“, бо се »марк« (знак, марка, вузол) не має з Марком нічого спільного. — *І. Ф.*

Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

простота глядить на нього, як на монументальне втілене щастя. А далї — о, найвисший привілей! — нїчиє щастє на землї не стоїть так міцно, як його. Мілїонер за ніч може зробити ся жебраком, великий полїтик може зробити помилку, його усувають і він попадає в забутє. Славний ґенерал може програти рішучу битву і разом із нею тратить свою повагу у людий. Але коли ти князь, то лишаєш ся князем, се значить півбогом; анї нещастє, анї нікчемність, анї пуста голова, анї жадні иньші дурощі не можуть відібрати тобі твоєї високости. Людська почесть, чи вона заслужена чи нї, се-ж по однодушній постанові всїх народів і всїх часів найвисше добро на землї; значить, становище князя найбільше пожадане під сонцем.

Розумієть ся, в очах Американцїв князї зовсїм не те, що в очах Европейцїв. Ми не виховані для обожаня князїв. Нам було-б досить придивити ся князеви раз а гаразд, і наша цїкавість була би заспокоєна; другий раз ми глядїли-б на нього вже байдужійше і старались би побачити якогось иньшого. Не так Европеєць; для нього той сам князь усе лишаєть ся новим і цїкавим, він не старієть ся нїколи.

Одного поганого, похмурого, вохкого та холодного грудневого дня, вісїмнацять лїт тому був я раз у Льондонї і зайшов до дому одного Анґлїйця, щоб, як було умовлено, віддати візиту його жінцї і замужній доньцї. Я мусїв ждати пів години, тодї прийшли дами перезяблї до кости і розповіли, що їх зупинила несподївана обставина. Коли переходили по при Мельбруґ-гаус, побачили, що збираєть ся купа народу; їм сказали, що князь Уельський (наступник престола) збираєть ся виїхати; от вони зупинили ся також і ждали. Постоявши пів години на тротоарі і закоцябши зовсїм від морозу вони довідали ся, що князь Уельський надумав ся инакше, і пішли засумовані до дому. Се дуже здивувало мене.

— Чи се-ж можливо, — запитав я даючи ся диву, — щоб ви стілько лїт живучи в Льондонї ще доси не бачили князя Уельського?

Але ади, тепер вони дали ся диву.

— Що за ідея! — скрикнули обі враз. — Розумієть ся, ми бачили його вже сотки разів.

Вони бачили його вже сотки разів, а про те ждали на нього пів години на лютім холодї і в сумерку, в стиску таких самих дурнїв, щоб іще раз побачити його! Я ледво віри няв своїм ухам,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

але що говорить Анґлїчанка, тому мусиш вірити, хоч би воно виглядало й як неправдоподібно. Менї тяжко було знайти влучну відповідь, нарештї я надумав ось що:

— Се для мене зовсїм незрозуміле. Навіть як би я був нїколи не бачив ґенерала Ґранта, то ледви чи робив би з себе таку жертву, щоб на хвилину побачити його.

Тупоумні вирази лиць у дам дали менї пізнати, що значінє сього порівнаня було для них зовсїм темне. Нарештї вони сказали спокійно:

— Розумієть ся само собою — сеж лише президент!

Отже се вже непохитна правда, що лише князь збуджує до себе неминуще, невичерпане зацїкавленє. Ґенерал, якого нїколи не переміг противник; ґенерал, що проводив армією, якої боєва лїнїя простягала ся без перерви на 1200 миль; коваль, що розсипані части нашої републїки склеїв і знїтував так міцно, що вона певно перетріває всї монархії на сьвітї, — той ґенерал у їх очах був конець кінцїв лише чоловіком. За те їх князь був чимось далеко більшим, істотою з зовсїм иньшої матерії, безмірно висшою по над звичайних смертних, яких вона затемнює своїм блиском, так як вічні зорі на тверди небесній затемнюють нашу нужденну лоївку, що коптить і гасне і з якої не лишаєть ся нїщо крім купки попелу та гидкого чаду.

II. Із редакцийної переписки.

Коли хтось обійме редакцію ґазети або журнала, то ріжні людцї, що порають ся біля письменства, зараз насилають йому свої рукописи і просять його оцїнювати їх твори. Задоволивши такі жаданя вісїм або десять разів, він нарештї шукає ратунку в загальній проповіди, яку вміщує в своїй ґазетї, щоб дати знати всїм пізнїйшим кореспондентам, що ось раз на все його відповідь. До того ступня лїтературної карієри дійшов отсе й я: перестаю відписувати приватно тим, що засягають у мене поради, і поміщую тут до них моє прилюдне посланіє. А що дотичні дописи всї мають однаковий зміст і ріжнять ся тілько в словах, то подаю тут як пересїчний приклад остатнїй одержаний мною лист:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Впов. Пан Марк Твайн. Д. 3 жовтня.

Шановний Пане! Я молодий чоловік, що власне скінчив школи, і готую ся війти в житє. Та куди гляну, не знаходжу занятя, яке-б мені було зовсім до душі. Чи житє письменника легке і дохідне, чи справді се такий гіркий хліб, як про нього говорять. Мені здаєть ся, що воно мусить бути вигіднійше від багатьох иньших, ба навіть від найбільшої части занять; мене так і пре щось невідхильно віддати ся йому. Чи виграв, чи програв, а я таки хочу попробувати щастя, чи втону чи виплину, чи пан чи пропав. Отже як треба починати, коли хто хоче мати щастє в літературі? Не бійте ся представити мені діло точнісінько так, як воно є. В найгіршім разї мій намір може розбити ся, а від того ніхто не забезпечений. Я думав про правничу карієру, також про пять чи шість иньших родів занятя, але всюди те саме лихо — все переповнене, напхане, всюди більше подачі як попиту, успіх неможливий, бо рук за багато, а роботи за мало. Але я мушу взяти ся за щось, і ось хапаю ся за літературу. Внутрішній голос говорить мені, що се для моєї вдачі відповідне поле, коли в загалї у мене є талант для нього. Залучую Вам деякі проби. Прошу Вас, прочитайте їх і скажіть мені свою щиру, безсторонню думку про них. І ще одно — мені жаль, що мушу наприкряти ся Вам, але пригадайте собі, що й Ви колись були молодим юнаком, і вистарайте мені яку роботу при ґазеті. Ви маєте звязки з багатьома редакціями, а я зовсім незнайомий. Також прошу виробити мені можливо корисні умови. Знаю добре, що з разу не можу числити на високі гонорари, але як думаєте, скілько більше менше можна жадати за статю таку, як залучена тут? У мене в моїй мапі ще багато таких; коли помістите отсю і повідомите мене, то можу Вам надіслати ще й иньші, так само добрі або навіть ліпші від отсеї.

Дожидаючи скорої відповіди і т. д.

Ваш покірний і т. д.“

„Відповім Вам щиро й отверто. Чи те, що Вам маю сказати, буде для Вас дуже цінне і чи Ви признаєте відповідним піти за моєю радою, се все полишаю радо Вашому власному осудови та порішеню.

Поперед усього Ваш лист містить декілька питань, на які кождий може остаточно відповісти тілько на основі свого власного

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

житєвого досьвіду. Ті питаня я по просту поминаю і відповідаю Вам ось що:

1. Що література, духовний уряд, медицина, правництво і всї иньші роди занять дійшли до застою і не виказують бажаних поступів, се походить не з браку роботи, але з браку робучих сил. Коли хтось говорить Вам навпаки, то говорить неправду. Коли хочете переконати ся, чи моє твердженє правдиве, то попробуйте приєднати до якоїсь роботи редактора, кореспондента, завідателя, діловодчика, ремесника, промисловця або артиста, що в своїм фаху визначаєть ся здібністю і працею. Побачите, що кождий із них уже має місце і має роботи аж за багато. Він тверезий, пильний, солїдний і точний, і за ним попитують раз у раз. У нього нема анї одного дня свобідного, хиба виробить собі відпустку у свого роботодавця, у громади чи в публїки загалом. Та коли Вам запотребить ся лїнюхів, дармоїдів, недоуків, людий без амбіції, легкодухів та байдужних редакторів, справоздавців, адвокатів, лїкарів та ремесників, то оберніть ся куди хочете, такого рода людців маєте мілїони, знайдете їх усюди, хоч граблями гарбайте.

2. Я й не подумаю видавати свій суд про лїтературну вартість Ваших творів. Публїка, се одинокий критик, якого суд у загалї має якусь вартість. Не мусите вірити менї тут на слово; подумайте самі хвилину про се і розсудіть самі. Як би прим. Сильван Коб або Т. С. Артюр були Вам дали до рук свої перші рукописи, то Ви може-б були з слїзми в очах сказали їм: „Нї, прошу Вас, не пишіть нїчого більше!“ А тепер бачите, як люди хапають їх писаня. Як би се було війшло на Вас, то Ви може були би сказали, що „Мармуровий Фавн“ нудний, а „Втрачений рай“ не досить веселий, — а про те один і другий ідуть добре, як самі здорові знаєте. Многі люди, далеко розумнїйші і лїпші від Вас, перед несповна 200 роками говорили з маловаженєм про Шекспіра, а проте сей старий пан таки пережив їх усїх. Тому я не хочу й не можу бути судією над Вашими писанями. Коли-б я з найлїпшого переконаня вихвалив Вас, міг би я на довгі часи накинути публицї найстрашнїйшу нудоту; а коли-б я з найлїпшого переконаня признав Вас нездарою, то міг би я, чого доброго, позбавити сьвіт якогось непізнаного та нерозвитого Дікенса або Шекспіра.

3. Жахаю ся також завданя — вистарати для Вас письменську роботу, за яку-б Ви могли жадати гонорара. Скоро Ваші

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

праці самі дадуть доказ, що вони справді цінні, то Ви ніколи не будете змушені тиняти ся шукаючи літературного занятя. У Вас набереть ся так багато праці, Ваша голова потребувати-ме так багато глуздів, що вам може й не стане їх, щоб виконати й половину тої роботи, на яку дістанете замовленє. Коли початковий письменник хоче дати доказ, що справді зуміє зробити щось порядне, то я знаю один дуже простий спосіб, зовсім певну методу до осягненя сеї цїли: нехай доти пише безплатно, доки йому хтось не предложить гонорара. Коли протягом трьох літ ніхто не надставить ся йому з гонораром, то він може з повним довірєм уважати се за знак, що природа призначила його на дроворуба. І коли у нього буде хоч за макове зерно мудрости, то він преспокійно усучеть ся на бік і візьметь ся до занятя, яке призначило йому небо".

Ступні, які я тут описую, мусїли переходити такі мужі, як Чарльз Дікенс і иньші визначні письменники; та ледви чи се подобаєть ся мойому клїєнтови. Молодий початковий літерат, се дуже, дуже чудернацька людина. Він знає, що як би захотїв бути бляхарем, то майстер зажадав би від нього сьвідоцтва про його дотеперішнє моральне поводженє і зобовязав би його три а може й чотири роки бути у нього в термінї. В першім роцї він мусїв би замітати робітню, носити воду, розпалювати в печи, а в вільних хвилях учити ся чорнити печі. Як плату за всї ті послуги він мав би стравунок і дві пари дешевого шматя. В другім роцї його приставили-б до варстату і платили-б йому тижнево доляра, а в третім роцї два, в четвертім три доляри. Вивчивши ся на бляхаря він міг би потім заробляти тижнево 15—20, а може навіть 30 долярів; до тижневої плати 75 долярів він не дійшов би ніколи. При иньшім ремеслї, на яке-б він пустив ся, він мусїв би пройти таке саме довге і лихо платне термінованє. А стати адвокатом або лїкарем іще сто раз труднїйше, бо тут чоловік за весь час науки не то що не дістає ніякої платнї, але мусить іще платити багато гроший за свою науку і має надто привілей, що може сам себе стравувати й зодягати.

Все те знає початковий літерат і про те має відвагу пхати ся до принятя в письменницьку компанїю і жадати й для себе участи в її високих почестях і доходах, не можучи для оправданя своїх претензій виказати ся хоч би тілько дванацятимісячним тер-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мінованєм. Він усьміхнув ся-б невинно, як би хто зажадав від нього, щоб без попередньої науки зробив хоч би найпростійший, маленький бляшаний ґудзик. Але не вміючи ґраматики, з пустими фразами, водянистий, многословний та з дикими понятями про сьвіт і людий, яких нахапав ся десь у якімось глухім гнїздї, сьміє такий нетямучий жовтодзюб брати в руку перо, те небезпечне оружє, і кидати ся з ним навманя на могутні сили, торговлю, фінанси, війну та полїтику. Як би се не було так сумно, то було би по просту сьмішно. Бідний хлопчище не сьміє без вибутого терміну вступити до бляхарського варстату, але не жахаєть ся невправною рукою хапати і поводити знаряд, що може валити царські трони, зміняти релїґії і рішати про добро або горе цїлих народів.

Коли автор того листа захоче безплатно писати для ґазет, що видають ся в близькім сусїдстві його домівки, то можна побитись о заклад, що буде мати попит такий великий, що ледви чи й зможе настачити йому під тою умовою. А коли покажеть ся, що його писанина справдї щось варта, то напевно знайдеть ся не мало людий, які за те дадуть йому й гроші.

На кінцї висловлю як поважну і щиру заохоту ще той факт, що зносних і гідних читаня письменників насїяно дуже рідко. Книгарі та видавцї ґазет пошукують за ними ненастанно і то так запопадливо, що при тих заходах не мають анї хвилї спочинку та супокою.

Відповідь молодому письменникови. Еге-ж, Аґассіц поручає молодим письменникам їсти риби, бо фосфор, який містить ся в їх мясї, витворює мозок. Але щоб рішити питанє, скілько Вам його їсти, на се в мене нема ради, бодай нема певної ради. Коли пробна статя, яку Ви менї прислали, має бути пробою на те, що Ви пересїчно можете виконципувати, то менї здаєть ся, що на тепер вистарчила би пара китів. Не мусять се доконче бути самі найбільші кити; досить буде порядної середньої величини.

Переклав Ї. Ф.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-08 18:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112109176153
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google